

G. Eastmano pastatas – Briuselio paveldo perlas taps Europos istorijos namais

SANTRAUKA

G. Eastmano pastate, esančiame Leopoldo kvartalo širdyje ir netoli Europos institucijų, įsikūrė Europos istorijos namai, savo duris atversiantys 2016 m. antroje pusėje. Ši buvusi dantų klinika pasirinkta ir renovuota siekiant išryškinti šio pastato, kuris yra svarbi Briuselio ir Europos paveldo dalis, istoriją. Šią dantų kliniką įsteigė firmos „Kodak“ steigėjas George'as Eastmanas (George Eastman), ji buvo pastatyta 1935 m. Leopoldo parke, kuris nuo XIX a. pabaigos buvo mokslinės veiklos ir laisvalaikio vieta. Šiame pastate buvo įsisteigusi viešoji klinika, paskui švietimo įstaiga ir senelių namai, o nuo 1985 m. šį pastatą nuomojo Europos Parlamentas ir jame veikė administracinės tarnybos, spaustuvė ir vaikų lopšelis. Bėgant metams, šiame pastate taip pat kurį laiką veikė kitos Europos įstaigos, kaip antai Europos ombudsmenas ar Europos Audito Rūmai. 2009 m. Europos Parlamentas nusprendė šį pastatą iš pagrindų atnaujinti ir išplėsti, o tada jame įsteigti Europos istorijos namus. Jiems suteikta užduotis itin moderniomis muziejinėmis priemonėmis pristatyti dviejų pastarųjų šimtmečių Europos istoriją. Taigi G. Eastmano pastatas ir toliau vykdys pedagoginę ir socialinę funkciją, tik kitaip.

Šaltinis: Architektų biuras „Chaix & Morel et Associés“, Paryžius JSWD, Kelnas. Ilustracija: © E.Young / AACMA - JSWD.

Trumpo pristatymo turinys:

- George'as Eastmanas – filantropas
- Leopoldo parkas ir stomatologijos klinika
- G. Eastmano klinika – mokslo ir solidarumo erdvė
- Klinika ir Europos Parlamentas
- Pertvarkymo etapai
- Europos istorijos namų projektas
- Pagrindinės nuorodos

George'as Eastmanas – filantropas

George'as Eastmanas gimė 1854 m. Votervilyje (angl. *Waterville*, Niujorko valstija, JAV). Jis anksti tapo našlaičiu, būdamas 14 metų amžiaus pradėjo dirbti – pirma draudimų srityje, paskui banke. Tačiau praėjus dešimčiai metų jis susipažino su fotografija ir atrado tikrąjį savo pašaukimą. Tada jis su užsidegimu dirbo savo mamos virtuvėje stengdamasis supaprastinti fotografiją ir sukūrė sausos plokštelės procesą bei jį 1880 m. užpatentavo. Praėjus dar ketveriems metams jis iš pagrindų pakeitė fotografijos praktiką ir sudarė sąlygas atsirasti kinui išrasdamas celiulioidinę juostą. 1888 m. jis įsteigė įmonę „Kodak“, kuri vėliau jam atnešė didelius turtus.

George'as Eastmanas taip pat žinomas dėl savo didelio dosnumo. Didelę savo turtų dalį jis išdalino labdarai, trečdalį savo įmonės akcijų paskirstė savo darbuotojams ir taip davė pradžią akcijų nuosavybės suteikimo darbuotojams schemoms. Sumerimęs dėl prastos vaikų iš skurdžių šeimų burnos higienos ir negydomų dantų, G. Eastmanas finansavo pirmosios dantų klinikos įsteigimą – ji 1917 m. atidaryta Ročesteryje (angl. *Rochester*) (Niujorko valstijoje), ten, kur buvo įsteigta pirmoji „Kodak“ gamykla. Šioje klinikoje gyventojams buvo nemokamai taisomi dantys, o George'as Eastmanas tęsė šią veiklą ir tokio paties pobūdžio klinikas įsteigė Londone, Romoje, Paryžiuje, Stokholme ir Briuselyje. 1931 m. G. Eastmanas Briuselio miesto Socialinės rūpybos tarnybai paaukojo milijoną dolerių, kad būtų įsteigta pavyzdinė dantų klinika, kuriame būtų nemokamai gydomi skurdžiai gyvenantys miesto vaikai. Pasirinktas 2000 kvadratinį metrų žemės sklypas Leopoldo parko pakraštyje ir 1934 m. padėtas pirmasis pamatų akmuo.

Leopoldo parkas ir dantų klinika

Leopoldo parkas – mokslų vieta

Buvusiame Malbeko slėnyje įsikūręs Leopoldo parkas iš pradžių XIX a. viduryje buvo angliško stiliaus kraštovaizdžio parkas, kuriame buvo leidžiamas laisvalaikis ir bendraujama. Be kita ko, lankytojai į jį taip pat atvykdavo pamatyti Karališkosios zoologijos, sodininkystės ir laisvalaikio draugijos įdomybių. Tačiau XX a. pradžioje Belgijos pramonininkas Ernestas Solvay pasiūlė jame įsteigti Mokslų miestelį. Jis aistringai domėjosi mokslais ir reguliariai rengdavo pačių garsiausių tų laikų mokslininkų, kaip antai Marie Curie, Henri Poincaré, Albertas Einsteinas ar Paulis Langevinas, susitikimus. Padedant Briuselio miestui ir privatiems mecenatams, parke buvo greitai įsteigti fiziologijos, higienos, anatomijos, sociologijos institutai ir prekybos mokykla. XX a. 3-ajame dešimtmetyje šie institutai vienas po kito buvo perkelti į naują Briuselio laisvojo universiteto miestelį. G. Eastmano dantų klinika pradėjo veikti 1935 m. Jos atidaryme dalyvavo Karalius Leopoldas III ir karalienė Astrida (tada buvo likęs vos mėnuo iki jos mirties pražūtingame nelaimingame atsitikime). 1955 m. buvusiame fiziologijos institute įsikūrė Émile'io Jacqmaino licėjus.

Michelis Polakas (1885–1948)

Michelis Polakas – Mechike gimęs šveicarų architektas, studijavęs Ciuriche, po to Paryžiuje ir daugiausia dirbęs Belgijoje. Jis suprojektavo gana daug žymių Briuselio pastatų, dažniausiai *Art Déco* stiliaus, kaip antai prabangūs viešbučiai ir privačios rezidencijos, pvz., L. Empaino vila (pranc. *villa Empain*). Dabar dviejuose iš jo suprojektuotų pastatų yra įsikūrusios Europos institucijos: pastate „Résidence Palace“ – Europos Vadovų Taryba, o G. Eastmano institute – Europos istorijos namai.

Stomatologijos klinikos pastatas

G. Eastmano instituto planas buvo parengtas remiantis Ročesterio klinikos planais, o statyba buvo patikėta architektui Micheliui Polakui, kuris darbams vykdyti ir vidaus apdailai atlikti pasitelkė gerą reputaciją turinčias vietines įmones. Šį baltais akmenimis papuoštą pastatą sudarė centrinio bloko fasadas (15 x 31,4 metro dydžio) ir jį supantys du kiek išsikišę šoniniai sparnai (kiekvienas 11,4 x 35,4 metro dydžio). Platūs mėlyno akmens laiptai vedė į skulptūromis papuoštą holą, kuris baigėsi monumentaliomis durimis, dekoruotomis kaltinės geležies plokšte. Kaip būdinga XX a. 4-ojo dešimtmečio stiliui, vidaus medžio dirbiniai pagaminti iš brangios Kongo medienos. Šoniniuose sparnuose buvo mokomoji salė, mažas ortodontijos muziejus, biblioteka, rūbinė ir tualetai. Antrame aukšte buvo rentgeno patalpa, operacinės, nuskausminimo ar dantų traukimo patalpos, palatos mergaitėms ir berniukams bei laboratorijos. Antrame centrinio bloko aukšte trimis eilėmis išdėstyti 26 modernūs stomatologijos krėslai – tai didelė erdvė, kurią apšviečia platūs langai metaliniais rėmais.

1 iliustracija: G. Eastmano klinikos statybos, 1934 m.

© University of Rochester Medical Center, Eastman Institute for Oral Health

G. Eastmano klinika – mokslo ir solidarumo erdvė

Klinika gimė iš susirūpinimo visuomenės sveikata ir turėjo pačią moderniausią to meto medicininę įrangą, tačiau ji taip pat išsiskyrė dėmesiu savo mažiesiems pacientams. M. Polakas buvo įsitikinęs, kad klinika turi būti kuo patrauklesnė ir kuo mažiau vaikams priminti, kad tai ligoninės tipo įstaiga, todėl jis stengėsi atsisakyti baltos spalvos ir tiek sienoms, tiek grindims panaudojo įvairias spalvas. Laukiamojo sienos papuoštos belgų tapytojo Camille'io Barthélémy freskomis, kuriose vaizduojamos garsiausių La Fontaine'o pasakėčių scenos. Patalpos viduryje stovėjo bronzinis voljeras su egzotiniais paukščiais, kuris buvo skirtas prablaškyti vaikams prieš susitikimą su gydytojais. G. Eastmano instituto veiklos metais jame per dieną apsilankydavo apie 150 vaikų, be to, jis taip pat buvo stomatologijos studentų mokymosi ir mokslininkų susitikimų vieta – tam buvo skirta konferencijų salė, kurioje buvo daugiau kaip 150 sėdimų vietų.

Klinika ir Europos Parlamentas

Nuo 1955 m. šiame pastate taip pat veikė senelių namai – G. Eastmano rezidencija. Jame daugiau kaip 50 metų buvo teikiamos dantų priežiūros paslaugos, tačiau tada Briuselio Viešasis socialinės rūpybos centras (CPAS) nusprendė sustabdyti medicininės jo funkcijas, uždaryti ir senelių namus ir pastatą pasiimti sau. Nuo XX a. 8-ojo dešimtmečio Europos Parlamentas veikė ne itin praktiškose patalpose *boulevard de l'Empereur* ir, rengdamasis savo frakcijų ir komitetų veiklos Briuselyje plėtrai, nusprendė *rue Belliard* pasistatydinti pastatą. Jį nuomojo Belgijos vyriausybė, o subnuomininkas buvo Parlamentas.

G. Eastmano pastatas buvo visai netoli *rue Belliard*¹. 1985 m. CPAS Europos Parlamentui išnuomojo G. Eastmano pastatą, nuomos sutartis buvo daug kartų atnaujinta, o 2008 m. Parlamentas galutinai įsigijo pastatą sudarydamas 99 metų trukmės išperkamosios nuomos sutartį.

1985 m. institucijai buvo svarbūs, nes Parlamentas priėmė rezoliuciją, kurioje pateikė sprendimą dar labiau įsitvirtinti

Briuselyje ir pastatyti mažiausiai 600 vietų posėdžių salę². Kadangi valstybės narės nepriėmė sprendimo dėl vienos bendros Europos institucijų būstinės, nors jo ir reikalavo Parlamentas, pastarasis nusprendė pasinaudoti nedidele pagal Sutartis jam suteikiama veiksmų laisve ir perorganizuoti savo darbą. Buvo rengiamas Suvestinis Europos aktas, kuriuo turėjo būti sustiprintas Parlamento vaidmuo. Tai turėdamas omenyje Parlamentas 1983 m. savo antrąją plenarinę sesiją surengė Kongresų rūmuose *rue Ravenstein*. Tačiau būta techninių sunkumų ir tapo aišku, kad Parlamentas turi susikurti nuosavą infrastruktūrą³, kuri būtų geriau pritaikyta jo darbui ir numatomi plėtrai (Ispanija ir Portugalija 1986 m.).

1986 m. tik 11 proc. Parlamento darbuotojų dirbo Briuselyje, o 1983 m. duomenimis, jie turėjo 413 biurų adresu *rue Belliard* ir 80 – *rue Remorqueur*. Tačiau Parlamento pareigūnams trūko vietos ir laukiant, kol bus pastatyti nauji pastatai, G. Eastmano pastato nuoma buvo puiki išeitis. Nuo 1985 m. G. Eastmano institute vyko daug konferencijų, jame taip pat buvo kavinė, spaustuvė ir posėdžių salės, o 1993 m. jame įsikūrė darbuotojų atžaloms skirtas maždaug 220 vietų vaikų lopšelis. Vėliau šiame pastate veikė įvairios Europos asociacijos, pvz., „Europos moterys“, Pegaso fondas ir Europos Bendrijų chorai. Bėgant metams šiose patalpose taip pat veikė kai kurios Europos ombudsmeno ir Europos Audito Rūmų tarnybos.

2 iliustracija: G. Eastmano instituto salė su voljeru, 1935 m.

Šaltinis: Moderniosios architektūros archyvai (*Archives d'Architecture Moderne*), Briuselis

1976 m. Leopoldo parkas ir daugelis jo pastatų, kaip antai L. Pasteur'o institutas ar E. Solvay biblioteka, buvo dalinai įtraukti į paveldo sąrašą. Pats G. Eastmano pastatas į sąrašą neįtrauktas, tačiau į Leopoldo parką atsisukę jo fasadai įtraukti. Todėl buvo lengviau atlikti jo renovaciją ir jį pritaikyti kultūriniais tikslais, taip pat turint ir platesnę – Leopoldo parko atgaivinimo – perspektyvą. 2009 m. birželio 17 d. Europos Parlamento biuras pritarė, kad G. Eastmano pastate įsikurtų Europos istorijos namai.

Pertvarkymo etapai

Jau 2009 m. liepos mėn. Europos Parlamentas paskelbė konkursą, kuris vyko trimis etapais. Per visą konkursą ypatingas dėmesys buvo skiriamas tokiems dalykams kaip projekto muziejinė koncepcija, pritaikymas riboto judumo asmenims, poreikių analizė ir eksploataavimo sąnaudų vertinimas, taip pat pastato poveikis aplinkai ir energetinis rezultatyvumas. Paskutinis konkurso etapas baigėsi 2011 m. pradžioje ir buvo paskelbta laureatų grupė: architektų biuras *Chaix & Morel et Associés* (Prancūzija), *WD Architekten* (Vokietija) ir *TPF Engineering* (Belgija). Projekte, be kita ko, numatyta šiuolaikiškai išplėsti pastatą, restauruoti pirminius fasadus ir kai kurias sales siekiant išsaugoti šios vietos istorinę estetiką. Norint įgyvendinti visus programos tikslus, esamo pastato plotą reikėjo padvigubinti: projektas išsiplėtė į už pastato esantį kiemą ir ant stogo. Nepaisant to statant šiuos tris papildomus aukštus atsižvelgta į pirminio pastato kompozicijos principą, grindžiamą centrinės dalies dominavimu ir jos ašine simetrija, ir jis dar labiau pabrėžiamas. Ant buvusio stogo pastatytas priestatas dengtas šilkografija išmargintu stiklu, pro kurį galima pasižiūrėti į vidų: atrodo, kad šioje permatomoje dėžėje sklando neperšviečiamos prizmės.

2012 m. pastato plėtos ir restauravimo darbų išlaidos įvertintos 31 mln. eurų, o ekspozicijos – įskaitant didelę daugiakalbystei skirtą sumą – 21,4 mln. eurų. Vykstant architektų konkursui, kilo audringos diskusijos dėl projekto prasmingumo ir derėjimo Briuselio architektūrinėje aplinkoje. Pastaraisiais metais tokios diskusijos kildavo dėl visų didžiųjų muziejų statybos ir jos visiškai pateisinamos. Parlamentas jas paskatino 2012 m. surengdamas konkurse dalyvavusių projektų ir laimėjusio projekto parodą. Be to, jis surengė daug susitikimų su gyventojų asociacijomis.

3 iliustracija: Europos istorijos namų projektas Šoninis vaizdas

Šaltinis: Architektų biuras *Chaix & Morel et Associés*, Paryžius JSWD, Kelnas.
Iliustracija:
© E. Young / AACMA - JSWD

Europos istorijos namų projektas

Mintis sukurti Europos muziejų nėra nauja. Jau paskutiniame XX a. dešimtmetyje Europos Komisija ketino įvairiuose didžiuosiuose Europos muziejuose atidaryti Europai skirtas sales⁴. Taip pat 1997 m. Briuselyje pradėtas privatus Europos muziejaus projektas, kuriame numatytos dvi iš anksto numatytos ekspozicijos ir viena keliaujanti.

Be to, daug Europos šalių kėlė didelio nacionalinio muziejaus steigimo klausimą. Šios diskusijos rezultatų davė Vokietijoje – Bonoje atidarytas *Haus der Geschichte*. O Nyderlandų parlamento 2006 m. pradėtas projektas *Nationaal Historisch Museum* buvo sustabdytas 2010 m., kaip ir Nicholas Sarkozy projektas įsteigti Prancūzijos istorijos namus, kurio atsisakyta dėl išlaidų (80 mln. eurų), bet ir dėl kritikos, kurią sukėlė mintis sukurti nacionalinį naratyvą. Kitaip nutiko Jungtinėse Amerikos Valstijose, kur pasibaigus Šaltajam karui Vašingtone gausiai radosi muziejai, kuriuos steigiant vengta minties sukurti visa apimančią nacionalinę istoriją (*United States Holocaust Memorial Museum*, *National Museum of the American Indian*).

Taigi Europos istorijos namų projektas, kurio idėją 2007 m. vasario mėn. oficialiai išklė Hansas-Gertas Pötteringas savo inauguracijos kalboje jį išrinkus Europos Parlamento pirmininku, atrodo ambicingas. 2007 m. gruodžio mėn. sudarytas ekspertų komitetas iš 9 istorikų arba visos Europos muziejų specialistų⁵. Šis komitetas 2008 m. rugsėjo mėn. pasiūlė Europos istorijos namų koncepciją⁶. Tada buvo nuspręsta, kad pagrindinis Europos istorijos namų tikslas bus suteikti galimybę patiems skirtingiausiems žmonėms geriau suprasti Europos pastarojo meto istoriją ją pateikiant praėjusių amžių įvykių kontekste, kurie per kartais ilgus ir sunkius procesus suformavo idėjas ir vertybes.

Muziejaus tikslas taip pat yra leisti piliečiams kritiškai pažvelgti į Europos integraciją, jos motyvus, perspektyvas ir iššūkius⁷. Taigi Europos istorijos namai buvo sumanyti kaip neformalaus mokymosi vieta, aplinka, kurioje žmonės galėtų įgyti žinių lankydamiesi muziejuje. Europos istorijos namai buvo kuriami kaip vieta, kurioje galima praleisti valandų valandas, siekiant lankytojams sukelti norą pažinti istoriją, kuri čia pateikiama kaip jų istorija, ir sužadinti jų smalsumą tuo, kas Europoje vyksta dabar. Taigi Europos integracijos istoriją pristatydami platesniame XX a. ir XXI a. Europos istorijos kontekste, Europos istorijos namai turi papildyti 2011 m. inauguruotą *Parlamentariumą*, kurio centre – Europos integracija ir Europos Parlamento veikla. Europos

4 iliustracija: Europos istorijos namų projektas – vaizdas iš vidaus

Šaltinis: Architektų biuras *Chaix & Morel et Associés*, Paryžius JSWD, Kelnas. Iliustracija: © E.Young / AACMA - JSWD

kvartalo lankytojai galės aplankyti abu šiuos muziejus, taip pat ir kitas įdomias vietas, kaip antai didžioji posėdžių salė, esplanada ir protokolinis įėjimas – tai padės jiems visapusiškai suvokti, kaip veikia Europos Parlamentas, iš Europos istorijos perspektyvos.

Europos istorijos namų širdyje bus pastovi ekspozicija, iki mūsų laikų vaizduojanti raidą nuo XIX a. ir Pirmojo bei Antrojo pasaulinių karų kataklizmų iki Šaltojo karo, Geležinės uždangos bei Berlyno sienos nugriovimo ir Europos integracijos stiprinimo, trumpai sugrįžtant prie žemyno pradžios, Artimųjų Rytų ir modernių laikų.

Ekspozicija muziejaus aukštuose išdėliota chronologine ir tematine tvarka. Visa pagrindinė ekspozicija teiks galimybę susipažinti su įvairiomis atskirų atvejų tyrimų perspektyvomis ir skatins lankytoją kelti klausimus. Paskutiniame aukšte, pro kurio lubas matyti dangus, siekiama parodyti Europos ateities galimybių begalybę. Čia lankytojai taip pat galės atgauti kvapą, apmąstyti savo įspūdžius. Siekiant šio tikslo Europos istorijos namai buvo kuriami semiantis įkvėpimo iš plataus šiuolaikinių muziejų metodikos arsenalo, kad lankytojai įgytų patirtį pasitelkdami visas savo juses, naudodamiesi daiktais, vizualine ir audiovizualine medžiaga bei Europos Sąjungos dvidešimt keturiomis oficialiosiomis kalbomis pateikiamais aiškinamaisiais tekstais.

Be pastovios ekspozicijos, bus organizuojama ir kita veikla, pvz., laikinos ir keliaujančios ekspozicijos, taip pat organizuojama daug renginių ir rengiama daug publikacijų. Be to, muziejus išsikėlė sau tikslą siūlyti ne tik ekspozicijas ir ekskursijas su gidu, bet ir pedagoginę programą, kuri skatins lankytoją kelti sau klausimus apie tai, kaip jis suvokia Europos istoriją ir paveldą, kurį ji perdavė šiuolaikiniam pasauliui.

2016 m. lapkričio mėn. pradėjus veikti Europos istorijos namams, apsilankymui Europos Parlamente bus suteikta nauja dimensija ir taip pat jie per metus turėtų pritraukti apie 350 000 papildomų lankytojų. Taigi galima teigti, kad G. Eastmano pastatas per savo ilgą istoriją išlaikė novatorišką pobūdį įrangos ir atsidavimo mokslui bei atvirumo visuomenei požiūriu. Todėl nebūtų per drąsu teigti, kad Europos istorijos namų įsteigimas prisideda prie tam tikro Leopoldo parko grąžinimo į ištakas.

Pagrindinės nuorodos

Europos istorijos namų kūrimas. Europos Parlamento projektas, Liuksemburgas, Europos Sąjungos leidinių biuras, 2013m., 49 p.

S. Clark ir J. Priestley, *Europe's Parliament, People, Places, Politics*, Londonas, John Harper Publishing“, 2012 m.

T. Demey, *Bruxelles, chronique d'une capitale en chantier*, II tomas: *De l'Expo 58 au siège de la CEE*, Briuselis, Paul Legrain, 1992 m.

C. Mazé, *La fabrique de l'identité européenne, dans les coulisses des musées de l'Europe*, Paryžius, Berlynas, 2014 m.

Pastabos

¹ Audito Rūmai, Audito Rūmų specialioji ataskaita dėl Europos Bendrijų institucijų nekilnojamojo turto politikos, OL C 221, 1979 9 3, p. 1.

² Europos Parlamento rezoliucija dėl posėdžiams Briuselyje rengti reikalingos infrastruktūros, 1985 m. spalio 24 d., Nr. B2-1120/85.

³ Be kita ko, salėje nebuvo sąlygų balsuoti elektroniniu būdu ir skaičiuoti vardiniu būdu atiduotų balsų. Europos agentūra (*Agence Europe*), 1983 m. balandžio 28 d.

⁴ Véronique Charléty, „L'invention du Musée de l'Europe, contribution à l'analyse des politiques symboliques européennes“, *Regards sociologiques*, p. 27–28, 2004 m.

⁵ Camille Mazé, *La fabrique de l'identité européenne, dans les coulisses des musées de l'Europe*, Paryžius, Berlynas, 2014 m.

⁶ Ekspertų komitetas, *Lignes directrices pour une Maison de l'histoire européenne*, Europos Parlamentas, 2008 m. spalio mėn.

⁷ Taja Vovk van Gaal ir Christine Dupont, „The House of European History“ *Entering the minefields: the creation of new history museums*, conference proceedings from EuNAMus, 2012 m.

Atsakomybės ribojimas ir autorių teisės

Už šio dokumento turinį atsakingas tik autorius ir jame išreikštos nuomonės nebūtinai atitinka oficialią Europos Parlamento poziciją. Jis skiriamas EP nariams ir darbuotojams naudoti savo parlamentiniame darbe. Leidžiama atgaminti ir versti nekomerciniais tikslais tik nurodžius šaltinį, iš anksto apie tai informavus Europos Parlamentą ir jam nusiuntus kopiją.

© Europos Sąjunga, 2016 m.

eprs@ep.europa.eu

<http://www.eprs.ep.parl.union.eu> (intranet)

<http://www.europarl.europa.eu/thinktank> (internet)

<http://epthinktank.eu> (blog)

